

Régi ellentmondások, új dilemmák

Napjainkban az idő múlása minden korábbinál nagyobb mértékben teszi próbára a társadalomtudományi művek igazságát. Se szeri, se száma azoknak a szembesítéseknek, amikor egy kutató korábbi nézeteivel kénytelen találkozni. A magyar könyvtárakban sokaságos átfutási idők nem könnyűtílik meg a tudósok dolgát, hiszen a kéziratleadástól a könyv megjelenéséig terjedő, gyakran több mint egy év alatt mostanában elég sok tabu szűnik meg, a kiméletlen olvasó pedig nem mindig hajlandó különbséget tenni a megismerés belső és külső korlátai között. Különös nehézséget okoz, ha nincs mód a kézirat utólagos „finomítására”, mert a kötet anyaga már korábban publikált írásokat tartalmaz.

Ilyen kihívással kell szembenéznie Kornai Jánosnak is *Régi és új ellentmondások és dilemmák* című könyvének megjelenésével. A kötetbe összegyűjtött tanulmányok közül a legutolsó 1988 májusában jelent meg, éppen megelőzve a felgyorsult változások korszakát. Erdekes tehát az a kérdés, hogy mennyire időtálló eredményekhez vezet Kornai tudományos módszere.

Szinte minden tanulmányban olvashatjuk a szerzőnek

azt a hitvallását, hogy a leíró, deskriptív közgazdaságtan híve, nem kíván normatív elemelést alkotni. Vagyis arról akar tényleges teljesítménye között szinte alig van összefüggés, mert léteznek azok a mechanizmusok, amelyek a gazdasági vételeket a költségekre igazítják, minimálisan redukálva a hatékonyabb gazdálkodásra való ösztönzést. Meghagyja azonban másoknak az így keletkező pénzzabáló antizagadátság elleni kirohanásokat. Sokoldalúan elemzi a bürokratikus koordináció hátrányait, és mintha távol próbálná tartani magát a hatalmi erőviszonyok módosításával mindig együtt járó politikai küzdelmekről.

Kornai munkássága ugyanakkor egyáltalán nem volt hatás nélkül ezekre a küzdelmekre. A magyar közgazdaságtan és a kapcsolódó társadalomtudományok egyik legtehetőbb idején született az egyik legtehetőbb idején született alkotott, ami ha mással nem, a fogalmak használatával befolyásolta követőit és vitapartnerét. Az objektív társ való törekvés volt az egyik feltétele annak is, hogy a magyar gazdasági reform talán legismertebb leírója, ismertetője, értelmezője lehetett a nyu-

gati szakirodalmi kiadványokban.

Kornai a maga által választott szerepről egy, az orvostudomány történetéből vett hasonlattal azt mondja, hogy miliónok életének megmentéséhez járulhat hozzá egy olyan kutoatóros, aki a maga életében egyetlen beteget sem gyógyított meg. De vajon maradhat-e valaki pusztán kutatóorvos, ha körülötte pusztít a pestisjárvány? Foglalkozhat-e valaki szinte kizárólag a tények feltárásával és az összefüggések objektív mérlegelésével akkor, ha rávalójában másokkal együtt meg van győződve róla, hogy a fennálló gazdasági rendszert inkább megváltoztatni, mint megfigyelni kell? Különös kérdés akkor, ha nem érvényesülhet a politikai és kutatók klasszikus munkamegosztása, lévén a politikai hatalom egy központú, a tudomány pedig „elkötölezettségére” kárthatat-

A válasz úgy fogalmazható meg, hogy Kornai megközelítésmódját az idő átértékelté, de nem értékelté le. Tevékenysége olyan tudományos eredményeket hozott, amelyeket csak szakmai viták és nem politikai fordulatok hatására kellett újragondolni. Amit leírt, az napjainkban is vállalható, a magyar közgazdaságtudomány tartós értékeit gyarapítja. Az erőforrás-korlátos gazdaság működési mechanizmusának

ellentmondásait kiemelkedő mértékben segítette megérteni.

Dilemmáink azonban ma már nem ugyanazok, mint akár 1988 elején voltak. A piaci és a bürokratikus koordináció közötti választásról ma szabadon lehet beszélni, mint egy éve. Azt sem kell már titkolni, hogy a gazdaság (vagyis működő) piac az igazi piaci szereplők, nem utolsósorban töketelajdonosok nélkül nem létezhet. Akkor, amikor kormányzati körökből hallunk egyre többet a reprivatizálásról, és államminiszterek az 1948–1949-es államosítástól kat hibás lépésnek nevezik, talán nem ok nélkül gondolhatjuk, hogy esélye lehet egy, a mostanról alapjaitban eltérő működési szabályokkal rendelkező gazdasági rendszer kialakulásának.

A következtetések tehát változhatnak, de az objektív megismerés értékei nem évülnek el. Kornai legutóbbi tanulmánykötete hat évvel ezelőtt jelent meg. Ha a következőre is ennyire kell várnunk, akkor joggal bizhatunk abban, hogy a magyar gazdasági valóság minden eddigénél nagyobb kihívást jelentő eseményekkel szolgál az addig terjedő időben, és nagy érdeklődéssel várhatjuk Kornai válaszait rájuk.

Kállay László
(Kornai János: Régi és új ellentmondások és dilemmák. Magvető. Gyorsuló idő. 460 oldal, fűzve 58 Ft.)